

TANULMÁNYOK

A KOLOZSVÁRI MAGYAR SZÍNHÁZ MÚLTJÁT ILLETŐ SZÍNHÁZTÖRTÉNETI KUTATÁSOK

A SZÍNHÁZ FENNÁLLÁSÁNAK SZÁZHETVENEDIK ÉVFORDULÓJÁN

1967 november 11-én. ünnepelte a kolozsvári állami magyar színház fennállásának 175-ik évfordulóját. Az ünnepségek alkalmával román és magyar folyóirataink és napilapjaink méltóképpen emlékeztek meg erről a nagyjelentőségű kulturális eseményről. A nagyrészt publicisztikai jellegű visszaemlékezések felidéztek a kolozsvári színház múltjának hőskorát, egyes korszakainak jellegzetességeit, nagy színigazgatóinak és színészeinek életművét, de egyúttal azokat a döntő változásokat is, amelyek a felszabadulás után színházunk továbbfejlődését kijelölték. A hazai színpadi kultúra egészében és a kulturális forradalomban a kolozsvári állami magyar színház fontos szerepet töltött be, komoly eredményekre tekinthet vissza és Pártunk és Kormányunk állandó támogatását élvezve virágzó jövő áll előtte.

A „Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények” több alkalommal is közölt tanulmányokat és kiadatlan dokumentumokat mind a kolozsvári, mind a hazai magyar színjátszás s azzal összefüggő drámairodalom haladó hagyományai tárgy köréből. E tanulmány célja azoknak az eredményeknek összefoglalása, ismertetése és értékelése, amelyek nemcsak a Románia Szocialista Köztársaság Akadémiája folyóirataiban, hanem más Intézmények kiadványaiban a kolozsvári magyar színházzal kapcsolatban szétszórta jelentek. Ismeretes, hogy a kolozsvári magyar színház fennállásának első évszázadában nemcsak egy város, hanem egész Erdély magyar nyelvű színpadi kultúrájának volt az ihletője és sokáig egyetlen hajléka.

A színház történeti kutatások és a színpadi kultúra tudományos feldolgozása, módszereinek kialakulása európai viszonylatban is alig egy évszázadra nyúlik vissza. A gazdag és soktípusú anyag, a színpadi

műveltséggel szorosan kapcsolatos problémák változatossága (szervezeti formák, igazgatás, színészképzés, színibírálat, rendezés, a színház és közönség viszonya, műsorpolitika, a színház és a zenei kultúra stb.) hosszú időn át megakadályozták, hogy kialakulhasson egy egységes tudományos gyűjtő és feldolgozó módszer. Megnehezítette a rendszert és módszert legalább alapkérdéseiben tisztázni akaró törekvéseket az is, hogy a fennmaradt gazdag anyag (színészek emlékezései, levelei, az egykori színibírálatok és színházi jelentések, a színészekről írott tanulmányok stb.) rendkívül szubjektívek voltak és így hosszú időnek kellett eltelnie, míg a színháztörténeti forráskritika – ha még primitív formában is – a XIX. század utolsó évtizedeiben kialakulhasson.

A kolozsvári színház történetének már 1821-ben akadt történetírója Káli Nagy Lázár¹ személyében, őt követőleg sokan, így például Jakab Elek, Kőváry László és mások kísérelték meg összefoglalni a színház múltjának főbb eseményeit, értékelni maradandó eredményeit. A színház fennállásának századik évfordulója alkalmából íródott meg a kor uralkodó pozitivistá módszerével az első nagyszabású összefoglalás² és egyúttal néhány alkalmi kiadványon kívül számos tanulmány, adattári anyag és visszaemlékezés jelent meg szétszórtan a korabeli folyóiratokban és napilapokban. Bayer József hatalmas terjedelmű dráma- és színháztörténeti művei³ és Ferenczi Zoltán 539 oldalas, sok ezernyi adatot tartalmazó és részben feldolgozó monográfiája mindmáig a leggazdagabb anyagot tartalmazza színházunk első száz évének történetére vonatkozólag s minden későbbi tanulmány kiindulópontjaivá váltak. Nem szabad azonban figyelmen kívül hagyni Ferenczi Zoltán kitűnő művének egyenetlenségeit és hiányosságait sem, amelyekre egyébként maga a szerző könyve bevezetőjében utal. 1821-ig – írja Ferenczi⁴ – a szerző „minden lehető anyagot felhasználta; 1821–1850-ig már szűkebb keretekben mozog; ezért kivált a részletekben, a színházi élet belső rajzának szélesebb feltüntetésében takarékoskodnia kellett; végre 1850–1892-ig természetesen azon mód lett rövidebb, a mint a jelen korhoz közelített...” Ferenczi Zoltán összefoglaló műve után csaknem félévszázadnak kellett eltelnie, míg hasonló jellegű szintézis a kolozsvári színházról megjelent⁵. Sajnos Janovics Jenő könyve csak 1906-ig tárgyalja a színház történetét, de ezt a hiányosságot részben kipótolják szétszórtan megjelent szak tanulmányai, színészportréi, népszerűsítő cikkei, amelyek színházunk 1945-ig terjedő történetének mindmáig legalapvetőbb forrásai. Ferenczi pozitivistá módszerét elvetve Janovicsra elsősorban a szellem-történeti is-

¹ Káli Nagy Lázár, *Az erdélyi magyar színészet hőskora*. Bevezetéssel ellátta dr. Jancsó Elemér. Erdélyi Ritkaságok 1. Kolozsvár, 1939.

² Ferenczi Zoltán, *A kolozsvári színészet és színház története*. Kolozsvár, 1897.

³ Bayer József, *A nemzeti játékszín története*. Budapest, 1887. *A magyar drámairodalom története*. Budapest, 1909.

⁴ Ferenczi Zoltán, *A kolozsvári színészet és színház története*. Kolozsvár, 1897, VI. o.

⁵ Janovics Jenő, *A Farkas-utcai színház*. Budapest, 1941.

kola hatott, színháztörténeti tanulmányainak viszont azért van nagy forrásértéke, mert Janovics Jenő volt a XX. század legkiválóbb, a korszerű színpadi kultúra törekvéseit legkitűnőbbben ismerő és alkalmazni tudó erdélyi magyar színigazgatója. Janovics Jenő egyúttal kiváló rendező és színész is volt, ez ad hitelt visszaemlékezéseinek, színháztörténeti tanulmányainak. Janovics Jenő a felszabadulás után a kolozsvári színház első igazgatója. 1945 őszén bekövetkezett halála egy régi korszak végét jelölte ugyan, de az általa kinevelt színészek, rendezők és a színháztörténeti tanulmányai mint haladó hagyomány a felszabadulás utáni években is tovább éltek és hatottak. Ezt a hatást tükrözik legjobban utódjának, Szentimrei Jenőnek színháztörténeti munkái⁶. Szentimrei Jenő két monográfiáján kívül a felszabadulás után több tanulmányt is írt főleg az „Igaz Szó”-ba és az „Utunk”-ba és sok, eddig ismeretlen színháztörténeti vonatkozású (pl. Éjszaki Károly irodalmi hagyatékáról az „Igaz Szó”-ban) dokumentumot közölt. Szentimrei színháztörténeti monográfiái, színészportréi, adatközlései már a marxista módszert tükrözték, de egyúttal komoly haladást jelentettek a publicisztikai hangvételtől a filológiai megalapozottságú kutatások irányában.

Ismeretes, hogy a színháztörténet nyomtatott anyagának nagy része a múltban – és ez a felszabadulás utáni korszakra is érvényes – a szépirodalmi folyóiratokban, napilapokban, alkalmi jellegű és főleg népszerűsítő kiadványokban látott napvilágot (színbírálatok, színészportrék, a színpadi kultúrát állandóan ismertető cikkek, a drámairodalom problémáiról és a jelentősebb előadások körül kibontakozó vitairatok formájában). Ez volt és ez ma is a színháztörténet egyik legjelentősebb nyomtatott forrásanyaga. Bibliográfiai feldolgozásuk csak részben történt meg, és az elkészült könyvészeti tanulmányok nagy része is kéziratban maradt. Ily irányú értékes munkát végeztek Jordáki Lajos, Domokos Sámuel, Réti Andor, Abafáy Gusztáv, Jancsó Elemér, Engel Károly, Ficzy Dénes, Kocziány László és még sokan mások, akik vagy egyes színházak, színészek, drámaírók bibliográfiáját állították össze vagy más tematikájú bibliográfiákban színháztörténeti anyagot is közöltek. E tanulmánynak nem célja felsorolni mindazoknak az íróknak, kritikusoknak, színházi szakembereknek neveit, akik napilapokban és folyóiratokban értékes, a színházi kultúránk időszerű kérdéseivel foglalkozó írásokat közöltek. Alig van írónk, az idősebb nemzedéktől kezdve a legfiatalabbakig, akik a romániai magyar színpadi kultúra valamelyik kérdésével ne foglalkoztak volna. Közülük egyesek hosszú éveken át közölnek rendszeresen színbírálatokat, szólnak hozzá egyre gazdagabban kibontakozó drámairodalmunk problémáihoz. Sajnos ebben a gazdag anyagban, amelyet ma még megfelelő bibliográfiai hiányában nem tudunk kellőképp értékelni viszonylag kevés a színháztörténeti anyag.

⁶ Szentimrei Jenő, *Szentgyörgyi István élete és művészete*. Bukarest, 1955. és *Harc az állandó színházért Marosvásárhelyen*. Bukarest, 1957.

A romániai magyar színészet múltjának tudományos feldolgozása szempontjából két fontos tényezőre kell felhívunk a figyelmet: a nemzetközi színháztörténeti kutatásokra és a hazai tudományos intézmények, főleg a Romániai Szocialista Köztársaság Akadémiája ily irányú rendszeres, intézményi keretekben folyó munkájára. A kolozsvári színház és általában a romániai magyar színpadi kultúra múltjának nemcsak az eddiginél rendszeresebb, de a legújabb európai színháztudományi módszereket is alkalmazó feldolgozása így nyert új lendületet. Ezt a munkát segítette elő a nagy könyvtárak, levél- és kéziratárak új szempontú átrendezése, amelynek nyomán számos eddig ismeretlen színháztörténeti anyag bukkant fel, állhatott a kutatók rendelkezésére.

A hazai színháztörténeti kutatások szempontjából nagy jelentőségűek az utolsó húsz esztendő világviszonylatban kialakult új kutatási és feldolgozási módszerei, és az ezt elősegítő intézmények (színházmúzeumok, a régi könyv- és levéltárak ily irányú szakosítása, a nemzetközi együttműködést állandósító munkaközösségek, kongresszusok stb.). A muzeális gyűjtés és feldolgozás rendszeres eredményeként számos szakbibliográfia, dokumentumközlés, monográfia jelent meg. Ezeknek egy része – tekintettel arra, hogy a kolozsvári színház kezdetől fogva napjainkig mint minden jelentős hasonló intézmény – közvetett vagy közvetlen kapcsolatban állott a korabeli európai színpadi kultúrával. A kolozsvári színház első évtizedeinek nagy pártfogói, igazgatói, színészei és rendezői elsősorban a bécsi, később a francia és olasz színpadokkal tartottak fenn kapcsolatot. A modern színháztudomány, amidőn egyes színházak feldolgozására is törekszik, annak szerepét, jelentőségét csakis e kapcsolatok egészének vizsgálatával tudja értékelni. Az összehasonlító irodalomtörténet utolsó két évtizedének gazdag eredményei, módszertani és rendszerezési elvei hatására kialakult a nemzetközi összehasonlító színháztudomány is. A kolozsvári színház történetével foglalkozók számára ez az új irány elsősorban abban mutatkozott meg, hogy mind többen és többen foglalkoznak a román, magyar és szász kutatók közül a romániai színházi kultúra rendszeres feldolgozása során a kölcsönhatásokkal és a párhuzamos törekvésekkel. (Ion Breazu, Iosif Pervain, Jordáki Lajos, Engel Károly, Harald Krasser stb.). Az *Istoria teatrului în România* I. kötete már e törekvések eredményeit is tükrözi. Ugyanezt mondhatjuk a szocialista országokban megjelent művekről, így a Hont Ferenc szerkesztette *Magyar Színháztörténetről*. Mindkét mű⁷ nemcsak foglalkozik a kolozs-

⁷ *Istoria teatrului în România*. Vol. I. Editura Academiei Republicii Socialiste România. București, 1965. Comitetul de redacție: Simion Alterescu – Redactor responsabil, Anca Costa-Foru, Olga Flegont, Mihai Florea, Letiția Giță, Jancsó Elemér, Harald Krasser, Mircea Mancaș, Lelia Nădejde, Ana Maria Popescu és *Magyar színháztörténet*. Budapest, 1962. Szerkesztette Hont Ferenc. Írta a Színháztudományi Intézet Színháztörténeti munkaközössége: Cenner Mihály, Dömötör Tekla, Haraszty Árpádné, Kardos Tibor, Kovács Tivadar, Mályuszné Császár Edit, Staud Géza, Székely György.

vári színházzal, de utal a közös kapcsolatokra és a minden korban meglevő párhuzamos törekvésekre (Shakespeare, Schiller stb. kultusz) is. A marxizmus módszerét először alkalmazó és szakemberekből álló nagy munkaközösségek évtizedes színháztörténeti kutatásait összefoglaló mű minden további kutatás kiindulópontja. A szocialista országokban létrejövő tudományos rendszerezések tehát nemcsak egy nemzet színházi kultúrájának nemzeti jellegével, sajátosságaival foglalkoznak hanem – s ez leginkább a színházi kultúra területén mutatható ki – tágabb értelemben az egész európai színházi műveltség állandó összefonódásával, egymásrahatásával is. Az összefoglaló és nagy terjedelmű kézikönyvekkel párhuzamosan a szakfolyóiratokban („Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények”, „Studii și Cercetări de Istoria Artei”, „Studia” stb.) és a szépirodalmi folyóiratokban („Korunk”, „Utunk”, „Igaz Szó”, „Viața Românească”, „Tribuna” stb.) a felszabadulás után több értékes, a kolozsvári színház román kapcsolataival foglalkozó s a szakirodalomban eddig nem ismert, vagy kellő módszerességgel fel nem dolgozott részletkérdésről jelentek meg értékes tanulmányok. Ilyenek például Ion Breazu és Iosif Pervain szaktanulmányai közül Ion Breazunak az *Adalékok az erdélyi román színházhoz* c. és Iosif Pervain *Trupa lui Matei Millo la Cluj, în 1870* c. értekezései. Breazu tanulmánya bevezetőjében többek között ezt írja a román színelőadásokkal próbálkozó magyar, nagyrészt kolozsvári színészekről: „Kezdeményezésük az erdélyi román színház s a román-magyar kapcsolatok történetében értékes fejezetet alkotnak, amelynek megírásához mostanig is jelentősen hozzájárultak a román és magyar kutatók.”⁸ (Gh. Bastia, G. Bogdan-Duică, Ștefan Mărcuș, Orbán Lajos, Kristóf György, Jancsó Elemér és mások). E régebbi kutatásokat a sajátjaival kiegészítve és nagy forráskritikai tudással ellenőrizve állapítja meg Breazu, hogy „Az erdélyi német és magyar színház minden bizonnyal hozzájárult az erdélyi románság színházi kultúrájának kialakulásához, s felkeltette azt a vágyát is, hogy saját nemzeti színházzal rendelkezzen...” A német és magyar iskolákba járó román diákok „nagy érdeklődést tanúsítottak az iskolai színjátszás iránt. Később részt vettek a német és magyar együttesek színi előadásain is, annak ellenére, hogy az iskolai hatóságok ezt gátolták – írja Breazu, majd Barițiu visszaemlékezéseit idézi:⁹ „Kolozsváron háromszor-négyszer is elmentünk a színházba, de csak titkon s főleg ősszel, a tanítás megkezdésekor, mert abban az időben a színházjárás a diákoknak súlyos büntetés terhe alatt, mint elzárás, rossz tanjegy stb. tiltva volt” (L. Gh. Barițiu, *Thalia și Melpomena în Transilvania*. „Transilvania” 1870. 11. sz. 132.). Tanulmánya további részében Breazu főleg a brassói elő-

⁸ Ion Breazu, *Adalékok a román színház történetéhez*. „A kolozsvári V. Babeș- és Bolyai egyetem Közleményei”. Társadalomtudományi sorozat. I. évf. 1956. 1–2. sz. 287. l.

⁹ Uo. 291.

adásokról közöl új adatokat s egyúttal Farkas társulatának vidéki városokban tartott előadási visszhangjáról ír. Ismeretes, hogy 1821 után a Tudor Vladimirescu felkelése leverését követően több ezren menekültek Havasalföldről főleg Brassóba és Nagyszebenbe. Déryné visszaemlékezései új és legelső kritikai kiadása¹⁰ rendkívül értékes adatokat tartalmaz a kolozsvári színház brassói előadásairól és a román színházlátogató közönségnek a színtársulattal szemben tanúsított rokonszenvéről.

Az önkényuralom korában a kolozsvári színház 1860-ban Bukarestben vendégszerepelt. Az erről szóló régi irodalmat egészítette ki Engel Károly újabb tanulmánya,¹¹ mely egyúttal a vendégszerepléssel kapcsolatos sajtóvisszhangra vonatkozólag is sok új adatot közöl. A kolozsvári színház bukaresti vendégszereplését Matei Millo társulata viszonzta 1870-ben. A rendkívül nagy Matei Millo-irodalmat Iosif Pervain tanulmánya¹² gazdagította a korabeli román és magyar sajtó filológiailag alapos kritikai feldolgozásával. Iosif Pervain egyébként sok kiváló fiatal kutató figyelmét irányította az erdélyi román színjátszás és drámairodalom felé. Az általa irányított színháztörténeti államvizsgai dolgozatokban az egykori sajtó- és kéziratanyag át tanulmányozása sok új adattal járult a kolozsvári színház román kapcsolatainak alaposabb megismeréséhez is. A Románia Szocialista Köztársaság Akadémiája Nyelvészeti Intézete keretében működő irodalomtörténeti munkaközösség és a Babeş-Bolyai tudományegyetem román és magyar irodalomtörténeti tanszékei az elmúlt évtized alatt az erdélyi színpadi kultúra számos részletkérdésről írtak szaktanulmányokat, állítottak össze bibliográfiai műveket. S bár legtöbbjük (főleg az államvizsgai dolgozatok) kéziratban maradtak, nem egy értékes tanulmány jelent meg a „Studia”-ban, a „Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények”-ben¹³ s más kolozsvári vagy bukaresti szakfolyóiratban vagy évkönyvben. A román–magyar színpadi kapcsolatok rendszeres feltárása mind a román, mind a magyar (különösképpen a kolozsvári színház történetének) későbbi tudományos, marxista szintézise egyik legfontosabb előfeltételét teremtette meg.

Közvetlenül a kolozsvári állandó magyar színház létrejöttének előzményeivel és 175 éves történetének egyes részleteivel is a felszabadulás után sok kutató foglalkozott. A XVI. század erdélyi magyar drámáinak mélyebb ismeretéhez járultak hozzá hazai kutatóink közül Jakó Zsigmond¹⁴ és Szigeti József¹⁵. Jakó Zsigmond ismeretlen dráma-

¹⁰ Déryné emlékezései. I.–II. Budapest, 1955. Az előszót és jegyzeteket írta Réz Pál.

¹¹ Engel Károly, A „Bukaresti Magyar Közlöny”. (kézirat.)

¹² Josif Pervain, *Trupa lui Matei Millo la Cluj în 1870*. „Studii și Cercetări în Istoria Artei”. 1956. nr. 3–4. p. 227–232.

¹³ Engel Károly, *Solymosi Elek*. Adalék a magyar–román művelődési kapcsolatok történetéhez. NyIrK. 1957. 1–4. sz. 97–104.

¹⁴ Jakó Zsigmond, *Ismeretlen magyar drámai emlék a XVI. századból*. NyIrK. 1965. 1. sz. 21–40.

¹⁵ Szigeti József, *A Balassa-Comoedia és szerzője*. Budapest, 1967.

töredék felfedezésével hívta fel a figyelmet, hogy könyvtáraink régi anyagának módszeres és tudományos újra áttanulmányozása milyen meglepő eredményekkel járhat s minden új felfedezés sok tekintetben módosítja a korszak irodalmáról vagy egyes műfajairól kialakult ismereteinket. Szigeti József mind módszerével, mind elért eredményeivel egy rég vitatott kérdést, a Balassi-Comoedia szerzőségének problémáját oldotta meg. Művét a szakkritika úttörő alkotásként értékelte.

Az iskolai színjátszással, a népi színjátékokkal a magyarországi kutatók közül legbehatóbban Dömötör Tekla foglalkozott. Szövegközlései, tanulmányai értékes járulékok az erdélyi magyar színpadi kultúra előzményei ismeretéhez, hiszen nemcsak a XVI. és XVII. századi, de a XVIII. századi drámaírásra vonatkozólag is közöl részben új kutatási anyagot, részben az egyes műfajok főleg a vígjátékokra vonatkozó eddigi ismereteinket gazdagította.¹⁶ A hazai kutatók közül a XVII. és XVIII. század iskoladrámáival, diákszínjátszásával legbehatóbban Vita Zsigmond és Kocziány László foglalkoztak. Vita Zsigmond főleg a nagyenyedi Bethlen-kolégium színjátszásáról közölt már a felszabadulást megelőzőleg több értékes, új adatokat feltáró és értelmező közleményt, Kocziány László viszont a XVII. századvégi¹⁷ és a XVIII. századi iskolai színjátszás és drámaírás évtizedek óta a szakemberektől elhanyagolt problémái tudományos tisztázásával foglalkozik.

A kolozsvári színház felvilágosodás és reformkori történetére vonatkozólag Szentimrei Jenő, Szabó Lajos, Jordáki Lajos és Jancsó Elemér tanulmányait és adattári közleményeit, bibliográfiai közléseit kell megemlítenünk. Jordáki Lajos és erdélyi színházi zsebkönyvek bibliográfiáját állította össze, Szabó Lajos készülő Kótsi Patkó János monográfiájához gyűjtött anyagból közölt eddig a szakirodalom által nem ismert részleteket (így pl. Kótsi Patkó János beköszöntő beszédét stb.), Szentimrei Jenő pedig a marosvásárhelyi állandó színház kialakulásával kapcsolatban a kolozsvári és marosvásárhelyi színházi kapcsolatok számos eddigi ismeretlen vonatkozását kutatta fel, közölte adattári anyagának jelentős részét és részletes monográfiában adta közzé kutatói eredményeit¹⁸. Jancsó Elemér több összefoglaló tanulmányban tett kísérletet részben az eddigi szakirodalom, részben saját kutatásai alapján a kolozsvári állandó színház első két nagy korszakának szintézisére¹⁹. A korabeli drámaírással kapcsolatban Abafáy Gusztáv Bo-

¹⁶ *Régi magyar vígjátékok*. Sajtó alá rendezte és bevezetéssel ellátta Dömötör Tekla Budapest, 1954.

¹⁷ Kocziány László. *Adalékok a XVII. századvégi erdélyi iskolai színjátszáshoz*. NyIrK. 1957. 1–4. sz. 139–148.

¹⁸ Szentimrei Jenő, *Harc az állandó színházért Marosvásárhelyen*. Marosvásárhely, 1957.

¹⁹ Jancsó Elemér, *A kolozsvári magyar színház megalakulása és a felvilágosodás*. NyIrK. 1963. 1. sz. 7–17. és *A kolozsvári magyar színház útja a romantikától a realizmusig*. NyIrK. 1963. 2. sz. 161–174. továbbá *A Shakespeare-kultusz kialakulása a felvilágosodás korában és a kolozsvári magyar színház*. NyIrK. 1965 2. sz. 283–287.

lyai-tanulmányait kell kiemelnünk, elsősorban azokat, amelyek témánk szempontjából figyelemre méltók. Abafáy érdeme, hogy a szakirodalom eddigi általános véleményével szemben a drámaíró Bolyai Farkas igazi nagyságát felismerte, és helyét a korabeli drámairodalomban kijelölte.

A kutatók figyelmét nem kerülték el más, a kolozsvári színház első évszázadának a színház fejlődésével szorosan összefüggő problémák sem. Így pl. a kolozsvári magyar színház zenei vonatkozásaival foglalkozott Lakatos István, aki évtizedes zenetörténeti kutatásait folytatva egész sor új tanulmányt, adattári anyagot közölt a felszabadulás utáni két évtizedben is. Lakatos István a román–magyar zenei kapcsolatok feldolgozása terén is elsősorban a kolozsvári magyar színház ilyen irányú munkásságára összpontosította kutatói tevékenységét.²⁰ Más kutatók viszont a kolozsvári színházzal kapcsolatos színibírálatokkal foglalkoztak. Így például Szász Lőrinc Petelei István munkásságának egy eddig kevésbé ismert területét, színikritikáit kutatta és dolgozta fel²¹. A kutatók egy részét a századvég és a XX. század nagy színészeinek, igazgatóinak és rendezőinek élete is érdekelte. Szentimrei Jenő Szentgyörgyi Istvánról írt nagy monográfiája²² nemcsak a kolozsvári színház hat évtizeden át játszó legkiválóbb művészeinek életét dolgozta fel, hanem nagy vonalakban a kolozsvári színház történetét is. A kiváló színigazgatókról és színészekről éppúgy mint a rendezés, színigazgatás, műsorpolitika, drámaírás problémáiról folyóiratainkban, nem egyszer népszerűsítő formában, de tudományos igényű és értékű ily irányú cikkek jelentek és jelennek meg. Mind a tudományos, mind a népszerűsítő színháztörténeti írások új jellegzetessége a felszabadulás után az is, hogy a cikk- és tanulmányírók nemcsak a magyar és az európai, de a román színpadi kultúra ismeretében tárgyalják választott témáikat. A kölcsönhatások és párhuzamosságok vizsgálata egyébként az utóbbi tíz esztendőben egyre fokozottabban jelentkezik azokban a tanulmányokban is, amelyek egy-egy nagy íróval foglalkozva drámatörténeti anyagot is tartalmaznak. Az Isac²³, Goga, Iorga, Caragiale, Delavrancea, Blaga életműveit bemutató tanulmányokban e nagy írók drámáival kapcsolatban a kolozsvári színház előadásairól és azok visszhangjáról is sok új anyagot találunk, hasonlóképp az Adyról, Móriczról, Madáchról és másokról írt román értekezésekben. A „Babeş-Bolyai Tudományegyetem magyar irodalomtörténeti tanszékén készített államvizsgai dolgozatok közül is több tartalmaz a színház történetére vonatkozó adatokat²⁴.

²⁰ V. Cosma–Lakatos István, *Erkel Ferenc élete és munkássága, mint összekötő kapocs a magyar és román zenekultúra terén*. Zenetudományi tanulmányok II. Budapest, 1954. 17–24.

²¹ Szász Lőrinc, *Petelei István színikritikái*. NyIrK. 1965, 1. sz. 41–50.

²² Szentimrei Jenő, *Szentgyörgyi István élete és művészete*. Bukarest, 1955.

²³ Jancsó Elemér, *Emil Isac és a modern magyar irodalom*. „Studia”. 2. sz. 1964 és *Blaga în limba maghiară*. „Tribuna” 1967. iunie.

²⁴ Erre nézve l. tőlem. A „Babeş-Bolyai Tudományegyetem magyar irodalomtörténeti tanszékének államvizsgai dolgozatai, NyIrK XI (1967), 105–12.

A kolozsvári színház 175 éves évfordulóját ünnepelve általában gazdag kutatási eredményekről és főleg a színháztörténeti kérdések iránti fokozódó érdeklődésről számolhatunk be. Ez a jelenség természetesen nemcsak a régi hagyományok folytatódásával magyarázható, hanem elsősorban azzal, hogy a szocialista országokban a felszabadulás után a kulturális forradalom nyomán a színpadi kultúra iránti érdeklődés széles tömegekben ébredt fel és magával hozta a publicisták és a szaktudósok növekvő munkásságát is. A nagy román színészekről sorozatosan megjelenő művek, a romániai magyar nyelvű folyóiratok gazdagodó színházi anyaga egyúttal világjelenséget is tükröz, ami új és ami számtalan problémát vet fel nemcsak a színháztörténészek, hanem az irodalomtörténészek számára is. E problémák felmerülése kötelez bennünket arra, hogy néhány komoly hiányosságra is rámutassunk a színháztörténeti kutatásokkal kapcsolatban. A kolozsvári magyar színházzal foglalkozó legfontosabb tanulmányok, cikkek, adattári anyagok (nyomtatott és kéziratos irodalom) muzeális összegyűjtése és bibliográfiai feldolgozása egyik előfeltétele a százhetvenöt év története nagyobbszabású és filológiailag maradandó értékű szintézise elkészülésének. A hazai és nemzetközi színháztörténeti kutatások új módszereinek, legfontosabb eredményeinek az eddiginél alaposabb és rendszeresebb felhasználása. A kolozsvári színház mind a múltban, mind a felszabadulás után mindig a színpadi kultúra nagy hagyományait kötötte össze azokkal a korszerű törekvésekkel, amelyek a színházi műveltség, a drámairás terén újak, a társadalmi haladást szolgálók voltak. A felszabadulás utáni korszak eddigi eredményeit folytatva és magasabb színvonalra emelve így jöhet létre a színház történeti múltjához és jelenéhez méltó szintézis.

JANCSÓ ELEMÉR

Institutul de lingvistică și istoria literară,
Cluj, st. E. Racoviță, nr. 21.